

Els efectes econòmics de la pandèmia

ALBERT CARRERAS¹

Departament d'Economia i Empresa de la Universitat Pompeu Fabra

1. Quan es va declarar l'estat d'alarma, a mitjans de març de 2020, no s'esperava una pandèmia llarga. Es discutia sobre quin seria l'impacte econòmic i sobre si aquest seria en forma de «V», amb una recuperació ràpida i tornant a la normalitat anterior. Aquesta esperança es va anar esvaint i va deixar pas a una expectativa de recuperació més lenta, però de recuperació completa. Aquesta era la imatge i la convicció que hi havia en completar-se la desescalada a mitjans de juny de 2020, tres mesos després de la declaració de l'estat d'alarma. El panorama va canviar quan es va descobrir que la pandèmia rebrotava amb força a mitjans de juliol i que els governs dels principals països emissors de turistes cap a Catalunya, el País Valencià i les Illes recomanaven vivament als seus ciutadans de no viatjar, inicialment a Catalunya, però ràpidament van estendre la recomanació —o, més aviat, l'ordre— a totes les comunitats autònomes (CA) de l'Estat espanyol. Es va passar d'una expectativa de retorn ràpid a la normalitat a una de retorn lent i més complex. Es va parlar de si s'hi podria retornar mai, o de si el retorn només podria ser, durant un temps indefinit, a un nivell d'activitat inferior a l'anterior de la pandèmia (en forma d'arrel quadrada). La successió de rebrots que hi ha hagut durant la tardor i l'hivern ha anat alimentant aquest pessimisme. Els diversos esforços de desescalada de les mesures de confinament o de reducció de la interacció social han obert el pas, quan s'han retirat, a explosions de sociabilitat o d'interacció que han implicat nous passos enrere, generant molta frustració en els sectors més sensibles (comerç, turisme, restauració, lleure).

2. Havent passat una mica més d'un any es pot certificar que l'any 2020 ha estat, a escala de l'Estat espanyol i per al qual disposem de dades històriques més antigues, la principal caiguda d'activitat econòmica en temps de pau des de 1868

1. A/e: albert.carreras@upf.edu.

i la principal des de l'esclat de la guerra, els anys 1936 i 1937. Un desastre complet. La caiguda del PIB ha estat estimada en un 11%, la més alta de l'àrea euro i de les més altes del món. De les principals economies del món —les que segueix setmanalment *The Economist*—, des que s'han fet públiques les estimacions del darrer trimestre de 2020 és la que presenta pitjors resultats per als darrers quatre trimestres, superant negativament, de més caiguda a menys caiguda, Argentina, Filipines, Regne Unit, Grècia, Colòmbia, Perú i Xile, que estaven pitjor que Espanya en les estimacions fetes al final del tercer trimestre de 2020. Les dades anuals de 2020 per a Catalunya, un cop s'han pogut revisar les aportacions de cada CA, són de -11,5%, mentre que les espanyoles han pujat a -10,8%. En qualsevol cas, uns cinc punts pitjors que les de la UE i vuit punts pitjors que les dels EUA. La contribució sectorial és la inversa a l'habitual. Les administracions públiques, l'educació, la sanitat i els serveis socials pugen un 3%, el sector agrari baixa un 2,6%, el sector industrial baixa el 9,0%, el sector serveis el 11,7 i el de la construcció, el 15,4. Dintre dels serveis, que són, de molt, el gruix del PIB, el comerç, el transport i l'hostaleria cauen un 25,2%, la principal caiguda d'un gran subsector econòmic. En general, el turisme internacional s'ha ensorrat completament.

3. A diferència del que va passar en ocasió de la crisi de l'euro iniciada el 2010, que va generar polítiques comunitàries d'extrema austeritat que van intensificar la depressió econòmica i la solvència dels estats més afectats per la desconfiança sobre l'estat de les seves finances públiques, la reacció de la Comissió Europea, del Banc Central Europeu i dels diversos estats, començant pels més grans, ha estat completament diferent. S'ha suspès l'aplicació del Pacte d'Estabilitat i Creixement amb les obligacions que hauria comportat d'activar mesures de reducció del dèficit públic. Hi ha hagut concordança en el diagnòstic de la crisi com un xoc completament extern a l'economia i contra el que s'havia de respondre solidàriament. El BCE, mitjançant la compra indirecta de deute públic, ha estat actiu en la provisió de crèdit que, excepcionalment, pogué arribar fins a les administracions públiques. La Comissió Europea ha endegat ràpidament mesures de suport d'emergència. De fet, tots els estats ho han fet, si bé encara es discuteix sobre la intensitat de l'esforç de cada un dels grans estats europeus. En qualsevol cas, el conjunt de les administracions públiques espanyoles ha acumulat un dèficit —i una necessitat d'endeutament— de l'11% del PIB. Es correspon gairebé exactament amb la caiguda del PIB, i podria fer pensar que l'ha compensat. No és el cas, atès que aquestes mateixes administracions públiques no venien d'un equilibri pressupostari l'any 2019, sinó que encara arrossegaven un dèficit significatiu, proper al 3% del PIB. De fet, la por del govern central a superar els límits de dèficit, que han estat tan difícils d'assolir, ha frenat més temps del compte el repartiment de recursos entre els sectors més afectats.

4. Dintre de l'Estat espanyol no hi hagut cap intent de culpabilitzar cap administració per les despeses extraordinàries a les quals ha hagut de fer front. El govern central ha donat suport a totes les CA i ha tingut en compte la magnitud i la proporció dels embats de la pandèmia. Ja es veurà quines seran les implicacions a mig termini d'aquesta decisió, com alerta De la Fuente (2021). En el seu conjunt, tot l'Estat, i també les CA de Catalunya, del País Valencià i de les Illes, han rebut suport. Catalunya ha estat de les CA més afectades, com li ha passat a Madrid i al País Basc. La major densitat demogràfica ha passat factura. Les taxes de mortalitat extraordinària han estat comparativament altes en termes mundials, europeus i hispànics. S'han pogut resistir gràcies a un enorme esforç d'un sistema hospitalari i sanitari que ha treballat a ple rendiment i amb enormes sacrificis i riscos de tot el seu personal. Caldrà avaluar quanta responsabilitat dels mals resultats deriva de l'impacte de les retallades de la crisi anterior, quanta de la manca de previsió dels anys immediatament anteriors i quanta del possible mal disseny de la reacció estatal contra la pandèmia o de la possible pobra reacció ciutadana.

5. La lluita contra la pandèmia ha tingut un component fortament hospitalari, on les Unitats de Cures Intensives (UCI) han estat les protagonistes. Ha estat una lluita cara contra una pandèmia molt més agressiva del que hom es pensava. Si la comparem amb l'episodi històric més comparable, que és la grip de 1918, aquesta va generar al conjunt de l'Estat i a Catalunya una sobremortalitat unes cinc vegades superior, i la proporció de població que va poder ser atesa a hospitals va ser petita, i la que va poder confinar-se va ser molt menor atès que eren pocs els qui podien permetre's no anar a treballar. El gruix de l'afectació va ser sobre la població adulta jove (el pic estava entre els de 25 a 29 anys d'edat —els que tenien una taxa d'ocupació més alta—), i més a les regions més pobres i més fredes i menys a les mediterrànies, en general més pròsperes i més càlides.

6. S'ha entrat en l'any 2021 amb l'esperança de la vacunació, que justament va començar a primers de gener. L'obtenció de vacunes eficaces i fiables ha estat un gran èxit de la ciència i del desenvolupament farmacèutic, però, malgrat els esforços mancomunats per part de la Unió Europea, la realitat és que hi ha hagut molts problemes d'abastiment i la capacitat de vacunació s'ha vist significativament disminuïda per la disponibilitat de vacunes. Tanmateix, com tots els especialistes subratllen, la vacunació massiva és la principal esperança de recuperació de l'activitat. Els desenvolupaments de la primavera així ho han anat confirmant.

7. Pel que portem de 2021 i per les perspectives d'immunització col·lectiva, no hi ha cap garantia que l'activitat es normalitzi abans d'acabar l'any. Hi ha l'esperança d'una progressiva normalització, que s'hauria de produir a mesura que la concurrència de diverses vacunes permeti, al llarg de la primavera, anar aixecant les mesures de reducció d'activitat per evitar contagis. Tanmateix, encara

ningú no s'atreveix a assegurar què passarà a l'estiu ni si la temporada turística, tan important a Catalunya, el País Valencià i les Illes, funcionarà amb normalitat o a mig gas, que sembla el més probable. Sembla previsible que l'activitat vagi reprenent però que només es normalitzi l'any 2022. Fins i tot són nombroses les previsions que indiquen que els nivells de 2019 no es recuperaran fins al 2023. Crec que ara (maig de 2021) tothom firmaria per una tardor de 2021 que anés transitant cap a la completa normalitat gràcies a nivells de vacunació prou generalitzats per assolir la desitjada immunització col·lectiva. Atès que les incerteses d'aquest trajecte són moltes, cal assignar una probabilitat intermèdia a aquest escenari.

8. Un cop establert que és probable, però no segur, que l'impacte de la pandèmia comenci a superar-se el darrer trimestre de 2021, quines són les perspectives econòmiques per als anys vinents? El primer que cal deixar clar és que no hi haurà retorn a la normalitat. La pandèmia haurà alterat permanentment l'economia del nostre país. Haurà arruïnat moltíssimes empreses. La represa de l'activitat, un cop es vagin aixecant els ERTO (una bona innovació per lluitar contra l'aturada temporal de l'activitat), es farà amb nivells d'atur més alts dels que ja acostumem a tenir. Les maneres de treballar hauran canviat completament. Les preferències dels ciutadans i els consumidors poden haver variat de forma permanent, aquí i arreu (pensem en la compra *online*). No sabem si l'especialització turística de les nostres terres podrà tornar a ser el que havia estat, però tampoc sabem si hi haurà alternatives. Ens podríem abocar a una nova devaluació salarial. El grandíssim endeutament públic podria començar a pesar sobre la provisió de serveis públics. No està clar que sortim més competitius. El panorama no és tranquil·litzador. Dissortadament, tampoc ho és a escala europea. En el moment crucial de la vacunació massiva, la Unió Europea s'ha trobat amb importants decepcions de contractació i d'influència política i econòmica. Certament, cada país de la UE ha pogut tastar nous consensos interiors, però en molts casos, com a l'Estat espanyol, sembla que ningú no n'ha sortit satisfet. Com de la crisi del deute sobirà, no n'hem sortit ni millors ni enfortits.

9. On són les oportunitats? La primera i principal són les ganes de reprendre tota l'activitat. Les estimacions de creixement tendeixen a suggerir que com més dura haurà estat la caiguda, més vigorosa serà la represa, compensant en dos o tres anys els desajustos de la trajectòria seguida. Però hi ha oportunitats més permanents. La productivitat ha crescut molt en tots aquells sectors d'activitat on el teletreball ha estat una bona solució. La reorganització del temps i la reordenació dels recursos ha ofert moltes noves oportunitats. L'exigència expressada per la Comissió Europea a través dels fons Next Generation EU podria funcionar bé, perquè apunta a reforçar el moviment cap a la universalització de la digitalització i cap a la generalització de les polítiques de sostenibilitat

mediambiental que poden esdevenir un motiu d'excel·lència europea i de millor qualitat de vida. La sacsejada patida a tots els nivells ha intensificat, i encara ho farà més, la sensibilitat per concentrar-se a fer allò que val la pena, sigui el que sigui el que això pugui significar. En tot cas, la llarga introspecció dels confinaments segur que pot donar nova energia i noves ganes de viure i de desplegar nous projectes. Alguns estudis (Arenas, 2021) estan descobrint que la ciutadania, tal com intuïen els polítics, prioritza la salut, diguem que el doble que l'economia, i l'economia el doble que les llibertats, i tothom és molt menys impacient del que sembla. Aprofundir en la comprensió dels nostres trets psicològics individuals i col·lectius pot ser indispensable per dissenyar futurs engrescadors i sostenibles.

CLOENDA: PREVISIONS, ALERTES I RECOMANACIONS

Els recursos públics deixaran de ser il·limitats tan bon punt es recuperi l'economia. Aleshores començarà l'esforç per pagar la factura de la lluita contra la pandèmia. Pot ser dolorós. Com abans ens posem en moviment, millor, perquè la factura només es pagarà sense gaire dolor si és gràcies a més i millor creixement econòmic.

L'atur i la devaluació salarial són les principals amenaces. Cal qualificar-se, tots, més i millor. Si els països de parla catalana compartien el tarannà emprenedor, en el futur ho hauran de fer encara més.

Hi ha grans blocs de despesa pública i privada. Hem de ser més conscients de quins ens importen més i prioritzar-los. Vist des de la meua perspectiva, col·lectivament ens importa massa poc la despesa educativa, i una fracció excessiva de la joventut acaba la seva escolarització obligatòria amb nivells de formació bàsics baixos comparats amb els dels seus potencials competidors. Caldria corregir això. Ens hi juguem el futur.

BIBLIOGRAFIA

- ARENAS, Andreu (2021). «Salut, economia i llibertats: el trilema de la pandèmia». *5cèntims.cat* (20 d'abril).
- BANCO DE ESPAÑA (2020-2021). «Acciones relacionadas con el COVID-19» [en línia]: <<https://www.bde.es/bde/es/Home/Noticias/covid-19/>>
- BASCO, Sergi; DOMÈNECH, Jordi; ROSÉS, Joan Ramon (2021). «Les lliçons de la grip del 18». *5cèntims.cat* (6 d'abril).
- BBVA RESEARCH (2021). «Spain Economic Outlook. Second Quarter 2021» (abril) [en línia]: <<https://www.bbvaresearch.com/en/publicaciones/spain-economic-outlook-second-quarter-2021/>>

- CAIXABANK RESEARCH (2021). «Spain: Macroeconomic and Financial Outlook», (abril) [en línia]: <
- CAMBRA DE COMERÇ DE BARCELONA (2021). «Baròmetre Cambra» (abril) [en línia]: < https://www.cambrabcn.org/documents/20182/44111/Bar%C3%B2metre+Cambra_Abril_2021.pdf/8fcf5cd7-c891-ae36-f3be-035eb1ef3996 >
- «Informe trimestral d'economia catalana» (febrer) [en línia]: < https://www.cambrabcn.org/documents/20182/44111/Informe+trimestral+conjuntura_Febrer_2021.pdf/d689f36f-b80b-4eed-c0a7-f878ce8f95ff >
- DE LA FUENTE, Ángel (2021). «BBVA Research, Documento de Trabajo 21/03» (abril) [en línia]: < <https://www.bbva.com/publicaciones/espana-las-finanzas-autonomicas-en-2020-y-entre-2003-y-2020/> >
- DIRECCIÓ GENERAL D'ANÀLISI ECONÒMICA. Generalitat de Catalunya. Departament de la Vicepresidència, i d'Economia i Hisenda. (2021). *Nota de Conjuntura Econòmica*, núm. 113 (gener) [en línia]: <http://economia.gencat.cat/web/.content/70_economia_catalana/arxius/publicacions_periodiques/nota_de_conjuntura/NCE-113/NCE-113.pdf>
- *Indicadors de conjuntura* (abril) [en línia]: < http://economia.gencat.cat/web/.content/70_economia_catalana/arxius/publicacions_periodiques/nota_de_conjuntura/NCE-114/NCE-114.pdf >
- EUROPEAN CENTRAL BANK (2021). «Economic Bulletin» (març) [en línia]: <<https://www.ecb.europa.eu/pub/economic-bulletin/html/eb202102.en.html>>
- FUNCAS. *Spanish and International Economic and Financial Outlook (SEFO)*, vol. 10, 2, març de 2021.
- IDESCAT (pàgines de seguiment de la Covid 19): <<https://www.idescat.cat/dades/covid19/>>
- INE (pàgines de seguiment de la Covid 19): <https://www.ine.es/covid/covid_inicio.htm>
- INTERNATIONAL MONETARY FUND (2021). «World Economic Outlook, April 2021: Managing Divergent Recoveries» (març) [en línia]: < <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2021/03/23/world-economic-outlook-april-2021> >
- IVIE, COVID19. IvieExpress (pàgina web) [en línia]: <https://www.ivie.es/es_ES/investigacion/publicaciones/covid-19-ivieexpress/>
- VALL, Judit (2021). «Covid en el mundo», *Nada es gratis* (25 de febrer, 16 de març, 30 de març i 13 abril).